

บทที่ 1

บทนำ

เนื่องจากในการชำระหนี้้นั้นตามปกติลูกหนี้จะต้องปฏิบัติชำระหนี้ด้วยตนเอง แต่บางกรณีลูกหนี้อาจใช้บุคคลอื่นกระทำการชำระหนี้แทน ซึ่งกรณีที่ลูกหนี้ใช้บุคคลกระทำการแทนดังกล่าว นั้น อาจมีข้อตกลงแจ้งชัดหรือเป็นที่เข้าใจกันโดยปริยายได้จากสภาพแห่งกิจการที่ใช้นั้นจะต้องมิใช่เป็นการเฉพาะตัวโดยตามความหมายในเรื่องนี้ปรากฏในบทบัญญัติมาตรา 220 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์¹ (“ป.พ.พ.”) โดยมุ่งหมายถึงกรณีซึ่งลูกหนี้มีอำนาจใช้ให้บุคคลอื่นปฏิบัติชำระหนี้แทนอันลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบ ซึ่งก่อนจะเข้าสู่รายละเอียดของเนื้อหาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้ศึกษาขอกล่าวถึงภาพรวมที่เป็นรายละเอียดเนื้อหาของความรับผิดชอบของลูกหนี้เพื่อการกระทำของบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ในแต่ละเรื่องดังนี้

1. ความเป็นมาและสภาพปัญหา

โดยที่ความรับผิดชอบของลูกหนี้เพื่อการกระทำของบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ได้มีการแทรกซึมอยู่ในชีวิตประจำวันอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้เนื่องจากเหตุที่ประชาชนมีการคมนาคมขนส่งเคลื่อนย้ายถิ่นฐานตามความเจริญของบ้านเมืองซึ่งเป็นผลพวงมาจากการติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา ทำให้มีการติดต่อค้าขายทำนิติกรรมสัญญาใดๆ กันขึ้น จากความเจริญดังกล่าวทำให้เกิดหลักการของกฎหมายที่ว่า บุคคลหนึ่งที่เรียกว่า “ลูกหนี้” ได้ใช้ให้บุคคลภายนอกเข้ามาเป็นตัวแทนของตน หรืออาจเป็นบุคคลภายนอกอื่นๆ ที่ลูกหนี้ใช้ให้ทำการชำระหนี้แทนตนกันมาก ปรากฏว่าในบางครั้งก่อให้เกิดปัญหาที่สืบเนื่องมาจากบุคคลที่ลูกหนี้ใช้ให้ทำการชำระหนี้แทนลูกหนี้ขึ้น ดังนั้น เพื่อเป็นการเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการดังกล่าว จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงหลักการพื้นฐานของความรับผิดชอบของลูกหนี้เพื่อการกระทำของบุคคลที่อาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ในเบื้องต้นเสียก่อน ด้วยเหตุที่บทบัญญัติแห่งกฎหมายในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้มีเนื้อหาในหลายส่วนที่มีข้อจำกัดบางประการที่อาจเกิดจากการที่บัญญัติไว้ไม่ชัดเจนพอ หรือในบางครั้งอาจจะเกิดจากการใช้และการตีความของนักกฎหมายที่ผิดพลาดหรือคลาดเคลื่อนจากเจตนารมณ์อันเป็นหลักการของกฎหมายที่ถูกต้อง ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างความรู้

¹ ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ หากที่ใดอ้างเฉพาะมาตรา ให้ถือว่า เป็นมาตราในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการของกฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบของลูกหนี้เพื่อการกระทำของบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้เสียก่อน โดยหลักทั่วไปแล้วอาจกล่าวได้ว่าความรับผิดชอบของลูกหนี้ อาจเกิดจากตัวลูกหนี้เองทำผิด หรืออาจจะเกิดขึ้นจากบุคคลที่ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบทำผิดก็ได้ ซึ่งในการกระทำผิดนั้นอาจจะกระทำไปโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อก็ได้ นอกจากนี้ยังอาจกินความรวมถึงการที่ลูกหนี้ผิดนัดไม่ชำระหนี้ การชำระหนี้ล่าช้า หรืออาจจะเป็นกรณีของเรื่องการชำระหนี้ กลายเป็นพันวิสัย เป็นต้น ก็ได้ จากกรณีที่ตัวแทนหรือบุคคลที่ลูกหนี้ใช้ในการชำระหนี้แทน กระทำผิด ลูกหนี้ก็จะต้องมีความรับผิดชอบด้วยถือเป็นผลพวงของความรับผิดชอบอีกประการหนึ่งที่กฎหมายในประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมายดังเช่นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยได้บัญญัติไว้ในมาตรา 220 ซึ่งเป็นการบัญญัติรับรองไว้ว่า ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบในความผิดของตัวแทนแห่งตน กับทั้งของบุคคลที่ตนใช้ในการชำระหนี้แทนตนนั้นโดยขนาดเสมอกับว่าเป็นความผิดของตนเอง หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ถ้าตัวแทนหรือบุคคลที่ลูกหนี้ใช้ให้ชำระหนี้แทนลูกหนี้ กระทำผิดก็เสมือนกับว่าลูกหนี้กระทำความผิดเสียเองนั่นเอง ซึ่งจากหลักการในเรื่องดังกล่าวเกี่ยวพัน และสอดคล้องกับหลักการทั่วไปว่าด้วยความรับผิดชอบของลูกหนี้เพื่อการกระทำของบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ที่ผู้ศึกษาจะได้กล่าวไว้ในรายละเอียดเบื้องต้นลำดับถัดไปว่า การชำระหนี้ นั้นโดยปกติแล้วลูกหนี้ไม่จำเป็นต้องชำระหนี้ด้วยตนเองเสมอไป เว้นเสียแต่จะเป็นการจัดกับเจตนาของคู่กรณีหรือเป็นเรื่องที่โดยสภาพแห่งหนี้ของลูกหนี้ที่จะต้องชำระหนี้เอง การที่ลูกหนี้จะใช้ให้บุคคลอื่นทำการชำระหนี้แทนตนจะกระทำมิได้ ทั้งนี้เนื่องจากการชำระหนี้ของลูกหนี้ในบางกรณีขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถหรือคุณลักษณะพิเศษของลูกหนี้เท่านั้น ดังนั้น จากกรณีปกติแล้วในหนี้โดยทั่วไปตามที่ผู้ศึกษาได้กล่าวมาในข้างต้นที่ว่าลูกหนี้ไม่ต้องชำระหนี้เอง ลูกหนี้ อาจแต่งตั้งตัวแทนให้ไปชำระหนี้แทนตนก็ได้ หรือใช้ให้บุคคลอื่นไปชำระหนี้แทนตนก็ได้เช่นเดียวกัน ซึ่งลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบในการกระทำของตัวแทนหรือบุคคลที่ลูกหนี้ใช้ให้ไปชำระหนี้แทนตนนั้น เสมอเหมือนว่าเป็นการกระทำที่ลูกหนี้ได้ลงมือกระทำการด้วยตนเอง ซึ่งถ้าหากบุคคลกลุ่มดังกล่าว เขาทำอะไรผิดขึ้นมา หรืออย่างที่เรากล่าวกันว่า “อำนาจหน้าที่อาจมอบหมายกันได้ แต่ความผิดไม่อาจจะมอบกันได้” นั้น หากเรามอบให้ใครไปทำแทนเราแล้วเขาทำผิดเราก็ต้องรับผิดชอบ² นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตในมาตรา 220 เพิ่มเติมอีกว่า มีจุดที่น่าจะต้องทำความเข้าใจต่อไปว่ามาตรา 220 ที่บัญญัติว่า “แต่บทบัญญัติแห่งมาตรา 373 หาใช้บังคับแก่กรณีเช่นนี้ด้วยไม่” เมื่อเราย้อนไปดูมาตรา

² โสภณ รัตนกร , “กฎหมายแพ่งลักษณะหนี้,” ใน รวมคำบรรยายภาคหนึ่ง สมัยที่ 43 ปีการศึกษา 2533 เล่มที่ 5 , (กรุงเทพมหานคร : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2533) น.186.

373 ที่บัญญัติว่า “ความตกลงทำไว้ล่วงหน้าเป็นข้อความยกเว้นมิให้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบเพื่อกลั่นแกล้งหรือความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของคณันท์ท่านว่า” จะเห็นได้ว่าในหลักการใหญ่ของแนวความคิดพื้นฐานว่าด้วยความรับผิดชอบของลูกหนี้ที่ผู้ศึกษากล่าวไว้ว่าลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบเมื่อลูกหนี้ทำผิดเอง หากคู่กรณีตกลงยกเว้นความรับผิดชอบกันได้ โดยลูกหนี้และเจ้าหนี้อาจจะตกลงยกเว้นกันว่า ถึงลูกหนี้มีความผิดลูกหนี้ก็ไม่ต้องรับผิดชอบก็ได้ โดยถ้าคู่กรณีตกลงกันเช่นนั้นก็บังคับกันได้ แต่อย่างไรก็ตามถ้าจะยอมให้ตกลงกันทั้งหมดในทุก ๆ เรื่องคงจะกระทำมิได้ อาทิเช่นตกลงกันกระทั่งว่านาย ก. ดีศิริระ นาย ข. นาย ก. ไม่ต้องใช้ค่าเสียหายให้นาย ข. ซึ่งในกรณีดังกล่าวนี้จะเกินเลยไป ทั้งนี้ เนื่องจากเป็นเรื่องที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ดังนั้น ในมาตรา 373 จึงได้บัญญัติห้ามเอาไว้ว่าความตกลงล่วงหน้าเป็นข้อความยกเว้นมิให้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบเพื่อกลั่นแกล้งหรือความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของคณันท์ท่านว่าเป็นโมฆะ แต่อย่างไรก็ตามมีข้อที่น่าสนใจว่าเนื่องจากข้อห้ามตกลงยกเว้นมิให้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบในมาตรา 220 ได้กล่าวเป็นนัยว่าข้อห้ามนี้ลูกหนี้และเจ้าหนี้สามารถตกลงกันโดยนำมาใช้กับกรณีของตัวแทนหรือบุคคลที่ลูกหนี้ใช้ให้ชำระหนี้แทนลูกหนี้แล้วไปกระทำความผิดได้ ดังนั้นลูกหนี้และเจ้าหนี้อาจจะตกลงกันเป็นพิเศษว่าลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบถ้าตัวแทนหรือบุคคลที่ลูกหนี้ใช้ให้ชำระหนี้แทนทำกลั่นแกล้งหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ตัวอย่างเช่น นาย ก. ขายน้ำมันให้นาย ข. โดยนาย ก. ต้องส่งน้ำมันให้นาย ข. ที่จังหวัดเชียงใหม่ นาย ก. ได้ว่าจ้างให้นาย ค. เป็นผู้ขนน้ำมันไปให้นาย ข. นาย ก. อาจตกลงกับนาย ข. ว่า ถ้านาย ค. ขโมยน้ำมันหรือนาย ค. ขับรถโดยประมาทเลินเล่อรถไปคว่ำเกิดความเสียหายอะไรขึ้นมา นาย ก. ไม่ต้องรับผิดชอบ ซึ่งอย่างนี้คู่กรณีอาจตกลงกันเป็นพิเศษได้

สำหรับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้ศึกษาได้เสนอปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบของลูกหนี้เพื่อการกระทำของบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้โดยได้ทำการวิเคราะห์สภาพปัญหาในแต่ละเรื่องเพื่อเป็นแนวทางในการวินิจฉัยบรรดาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบของลูกหนี้ในเรื่องดังกล่าวให้เกิดความชัดเจนและเข้าใจยิ่งขึ้น โดยในบรรดาปัญหาที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบของลูกหนี้เพื่อการกระทำของบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ข้างต้นมีด้วยกันหลายกรณีและหลายประเด็น อาทิเช่น ใครบ้างเป็นบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ การทำแทนต่างกับตัวแทนหรือไม่ ปัญหาเกี่ยวกับขอบอำนาจหน้าที่ของบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้กับความรับผิดชอบของลูกหนี้ ปัญหาว่า ในบางกรณีอีกเช่นกันที่การกระทำที่อยู่ภายในขอบเขตอำนาจหน้าที่ตามสัญญาที่ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบ แต่อยู่นอกเหนือความรับผิดชอบในทางละเมิดจากการกระทำของบุคคลอื่นในกรณีที่นายจ้างเป็นลูกหนี้ ลูกจ้างเป็นผู้ปฏิบัติการชำระหนี้แทนลูกหนี้คือเจ้าหนี้ ซึ่งในด้านของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิดตามมาตรา 425 ไม่สามารถนำมา

ปรับใช้กับกรณีนี้ได้ เนื่องจากเหตุผละเมิดไม่เกี่ยวกับงานที่จ้าง ทำให้ในทางปฏิบัติมีปัญหาในเรื่องดังกล่าวขึ้น ปัญหาแนวแบ่งแยกความสัมพันธ์ระหว่างมาตรา 220 กับความสัมพันธ์อื่นเกี่ยวข้องกับมาตราอื่นๆ ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ปัญหาการปรับใช้มาตรา 220 เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องเฉพาะความรับผิดชอบอันเนื่องมาจากมูลสัญญา (contractual liability) อย่างเดียวหรือไม่ ปัญหาการแปลความบทบัญญัติกฎหมายในมาตรา 220 ของศาลยุติธรรมของประเทศไทย ปัญหาการนำบทบัญญัติมาตรา 220 มาปรับใช้กับสภาพข้อเท็จจริงต่าง ๆ ในคดีของศาลยุติธรรมของประเทศไทยมีไม่น้อยเพียงใด ปัญหาเกี่ยวกับขอบเขตการทำการแทนของบุคคลที่ลูกหนี้ใช้ในการชำระหนี้แทนตามมาตรา 220 ปัญหาการที่ลูกหนี้ใช้หรือวานบุคคลอื่นโดยความสนิทสนมโดยให้ทำการแทนลูกหนี้สำหรับการชำระหนี้ ปัญหามาตรา 428 จะนำมาปรับใช้ร่วมกับหลักความรับผิดชอบของลูกหนี้ต่อการที่บุคคลอื่นทำการชำระหนี้แทนลูกหนี้ได้เพียงใด ปัญหาในกรณีที่บุคคลภายนอกเข้ามาชำระหนี้แทนลูกหนี้โดยการแปลงหนี้ใหม่โดยการเปลี่ยนตัวลูกหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 350 จะนำมาตรา 220 บังคับแก่ลูกหนี้ได้เพียงใด ปัญหาในเรื่องการที่คนขับรถมิใช่ลูกจ้างของลูกหนี้แต่ถือว่าเป็นบุคคลอื่นที่ลูกหนี้ใช้ในการชำระหนี้(มาตรา 220) โดยลูกหนี้จะเรียกร้องให้ผู้ก่อความเสียหายชดใช้ค่าสินไหมทดแทนที่ลูกหนี้ได้ใช้ไปให้แก่ผู้ต้องเสียหายไปแล้วได้หรือไม่ ปัญหาในเรื่องผลทางปฏิบัติอันเกี่ยวกับขอบเขตแห่งการรับผิดชอบของลูกหนี้จากการที่มีบุคคลที่ลูกหนี้ใช้ให้กระทำการชำระหนี้แทนลูกหนี้ ปัญหาความตกลงเกี่ยวกับการจำกัดความรับผิดชอบในประเทศไทยและในต่างประเทศโดยกำหนดความรับผิดชอบเกินสมควรจะสามารถนำมาใช้ ในมาตรา 220 ได้เพียงใด ปัญหาเนื้อหาที่เป็นสาระสำคัญของตัวบทบัญญัติกฎหมายในมาตรา 220 มีความแตกต่างกับเนื้อหาตัวบทบัญญัติกฎหมายในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมาตรา 278 ในบางประการเพียงใด เป็นต้น ซึ่งผู้ศึกษาจะได้กล่าวถึงรายละเอียดในแต่ละเรื่องโดยลำดับต่อไป

2. วัตถุประสงค์และขอบเขตในการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งเน้นศึกษาถึงหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับความรับผิดชอบของลูกหนี้เพื่อการกระทำของบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 220 รวมทั้งมาตราอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกัน โดยก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อการปรับใช้บทบัญญัติกฎหมายในแต่ละมาตราดังกล่าวได้เกิดความรัดกุม รอบคอบ และเป็นธรรมแก่คู่กรณี โดยผู้ศึกษาจะได้กล่าวถึงภาพรวมของรายละเอียดในแต่ละเรื่องดังนี้

บทที่หนึ่งจะเป็นการศึกษาถึงความเป็นมาและสภาพปัญหา วัตถุประสงค์และขอบเขตในการศึกษา วิธีการศึกษา ตลอดจนประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการศึกษา โดยมีการสร้างความรู้ความเข้าใจในการศึกษาในเบื้องต้น

บทที่สองจะเป็นการศึกษาถึงลักษณะของผู้ที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ อันได้แก่ ผู้แทนหรือตัวแทนตามกฎหมาย ผู้ที่ลูกหนี้ใช้ให้ทำการชำระหนี้แทน ตลอดจนกล่าวรวมถึงความสัมพันธ์ของมาตรา 220 กับบทบัญญัติกฎหมายลักษณะอื่นๆ ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

บทที่สามจะเป็นการศึกษาถึงความรับผิดชอบของลูกหนี้ต่อการกระทำของผู้ที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ โดยพิจารณาจากความผิดของผู้ชำระหนี้ การกระทำภายในขอบอำนาจหน้าที่ กระทำต่อเจ้าหนี้ ความรับผิดที่ผูกพันกับมาตราหลักของบทบัญญัติกฎหมายในแต่ละเรื่อง ตลอดจนข้อยกเว้นความรับผิด

บทที่สี่จะเป็นการศึกษาความเป็นมาในทางประวัติศาสตร์ กฎหมายต่างประเทศ และบทวิเคราะห์เชิงกฎหมายเปรียบเทียบ

บทที่ห้าจะเป็นการกล่าวถึงการสรุปรายละเอียดภาพรวมของเนื้อหาที่ศึกษาค้นคว้า รวมทั้งข้อเสนอแนะในเรื่องดังกล่าว

3. วิธีการศึกษา

ผู้ศึกษาทำการศึกษาค้นคว้าโดยอาศัยการวิเคราะห์ปัญหา ตลอดจนทำการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และรวบรวมข้อมูลต่างๆ จากหนังสือคำอธิบายกฎหมาย บทกฎหมาย งานวิจัยด้านกฎหมาย ตำรับกฎหมาย และแนวคำพิพากษาของศาล ตลอดจนเอกสารทางกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งในประเทศไทย และในต่างประเทศ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าในด้านประวัติศาสตร์และระบบกฎหมายเปรียบเทียบเกี่ยวกับการใช้และการตีความบทบัญญัติกฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 220 ต่อไป

4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการศึกษา

ผลจากการศึกษาค้นคว้าดังกล่าวข้างต้นจะเป็นการช่วยก่อให้เกิดการสร้างความรู้และความเข้าใจอย่างแท้จริงเกี่ยวกับหลักการพิจารณาความรับผิดชอบของลูกหนี้เพื่อการกระทำของบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ให้เกิดความกระจ่างแจ้งขึ้น ทั้งนี้เพื่อจะได้ใช้เป็นแนวทางในการใช้และ

ตีความกฎหมายเกี่ยวกับบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 220 รวมทั้งบทบัญญัติมาตราอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกันได้เป็นอย่างดีเป็นธรรมแก่คู่กรณีที่สุด